

sitiosae frequentabantur. Prater Dan et Bethel (Amos 7, 14) celebratur Bersabee (Amos 5, 5; 7, 14), quam urbem jure armorum rex ditionis sua adjunxerat. Eaporò erant excelsa Isaac (Amos 6, 9), quod eum locum olim Isaæ erecto altari consecraverat, et lumen ibi severit (Genes. 26, 25); peregrinationes etiam obitant in Maphash, urbem trans Jordanem, in montibus Galaad (Osee 6, 8), federe inter Jacob et Labanum ictu erectorum per Jacobum et de re monumento (Gen. 51, 46) nobilium; in Galgal (Osee 4, 15; 9, 15), sedem olim populi sub Josue, et deinde vitulorum aurorum Osee astate (Osee 12, 11), in Thaborum et Carmelum (Osee 6, 1), at tandem in omnes montes Israëlis, erectis aris consecratos.

Zacharias, post illum rex, et generis Jehu postremus, vestigia patrum ita tenuit, ut omnia, præter cultum Baalis, permitteret. Sanguis olim à Jehu in valle Jerahelis effusus, in ipsam totumque Jehu familiarum recidit, Osee 1, 4. Sellum enim, ea delecta, rerum potius est; ex quo denum tempore impunita licentia in Israële debacchata est, omniaque ad cedes et intestina bella converti visa sunt, Osee 4, 1, 2; 12, 1, 2, et seq. Neque morum totiusque regionis corruptioni addi quidquam poterat, adeò ut criminum horrore veluti provocatus Deus (1), populum suum regibus Assyria tradiderit, qui regionem urbemque Samariae vastante, populum trans Euphratem captivum deruxerunt.

Horum malorum, quæ divinam in caput Israelitarum ultionem provocarunt, imaginem ita pingit Scriptura, 4 Reg. 17, 8, etc. «Et ambulaverunt iuxta ritum gentium, quas consumperant Dominus in conspectu populi Israhel, et regnum Israhel, quia similiiter fecerunt. Et offendiderunt filii Israhel verbis non rectis Dominum Deum suum : et edificerunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis, a Turre custodum usque ad Civitatem nuntiantem. Fecerunt quæ sibi statuas, et lucos, in omni collo sublimi, et subter omne lignum nemorosum : et adolebant ibi cincensim super aras in morem gentium, quas transculerat Dominus à facie corum : feceruntque verba pessima, irritantes quibus precepit. Et colerunt imunditas, de quibus precepit eis Dominus ne facerent verbum hoc. Et testificatus est Dominus in Israhel et in Iuda, per manus omnium prophetarum et viuentium, dicens: Revertimur à vīs vestris pessimis, et custode precepta mea, et ceremonias, iuxta omnem legem quam precepi patribus vestris : et sicut misi ad vos in manu servorum meorum prophetarum. Qui non audiuerint, sed induraverunt cervicem suam iuxta cervicem patrum suorum, quinocluerunt obediens Deo suo. Et abjecerunt legitima ejus, et pactum quod pepigit cum patribus eorum, et testificationes, quibus contestatus est eos : secutique sunt vanitates, et vanè eggerunt : et secuti sunt gentes, quæ erant per circuitum eorum.»

(1) 4 Reg. 10, 32 : In diebus illis capit Dominus teder super Israhel.

Novissima haec tempora ita deplorant prophetae, quasi regnum confusionis, execrationis, iniustitiae, violentiae, idololatriæ, Mich. 1, 7; 5, 1, 2, 3 et seq.; 6, 16; 7, 1, et seq.; nulla agendi regula, nulla proposta imitationi exempla, præter Amri et Achabum. Optimi quique inter illos, et pessimi ita plane distinguendebantur, quemadmodum rubus à sente. Dolus omnia tenebat, et sinceritas, pietas, aquitas exsulare cogebantur; quos maii uitores timere debebant, illos tanquam autores dicesque sequerantur; mutuis insuper malis alter alterum provocabat, fovebat, tuebatur.

Ezechiel 2, 5, populum hunc exhibet in scelere obfirmatum, nullis persuasionibus corrigendum, fidei desertorum et prævaricatorum, qui à Domino deserviunt, ultionem in se divinam jam inde ab initio provocaverat, 5, 7, qui prophetarum et Dei vocibus surdas aures preberunt, corde et fronte xenæ omnibus resisterant, 6, 6, quorum regio omnibus idololatriæ sordibus scatens, passim occurrentibus, in editio quolibet loco ac nemore postipsa impicit et superstitionis manuslatis, 15, 16; 20, 4; summam in eis, addit Ezechiel, obtinens auctoritatem pseudo-prophetæ, quorum verba excipiuntur, cum prophetæ Domini contempti neglectaque jaceant, impii assentiorum laudibus foventur, 21, 32, populus est tandem, cui nihil antiquis, quām ut excessu Domini jugo, resuscisse sacro federe, arbitrio suo et voluntati vivat. Eger est deploratus, cui frustra pharmaca adhibeas; gens polluta, quam non ante expiaveris, nisi postquam inter nationes dispersam innumerumas promedium ponas dare coegeris; uxori infidelis, omnibus finitiim populis, quorum sceleris non aquare tantum, sed superare studuit, prostituta que tandem eo sceleris devenit, ut infamia sua sceleris Gomorrhae, Sodomeæ et Ægypti minuerit.

Jeremias 2, 10, 11, ad alias orbis nationes Judæos mittit, ut videant utrum unquam illi, prisina religione deserterat, ad aliam externam accesserent; quod tamen ab Israhel factum queritur, cum rejeçto Domino, fonte aquæ viventis, confracta sili cisternas, continendis aquis ineptas, effoderit; similes femina perficit frons et prostituta, quæ obvio cujus totam se committit; vacca indomita, quæ contracto jugo petulans jacit: Non seriam; vineæ manu Domini consite, quæ pro uvis labrascas ingratu produxit; onagro indomitus, effreni, turpissimum, in voluptates effuso; adolescenti male morato, qui excuso discipline et obedientia jugo, audacior in patrem prophetarum. Qui non audiuerint, sed induraverunt cervicem suam iuxta cervicem patrum suorum, quinocluerunt obediens Deo suo. Et abjecerunt legitima ejus, et pactum quod pepigit cum patribus eorum, et testificationes, quibus contestatus est eos : secutique sunt vanitates, et vanè eggerunt : et secuti sunt gentes, quæ erant per circuitum eorum.»

Quæ melius prophetarum sensus pervadatur, atque oracula apud ipsos mens pateat, religionis in utroque regno status sub oculis ponendus est. Eo enim vat icinia illorum omnia potissimum feruntur; idque in causa fuit, cur nos una veluti serie ea componeremus, quæ apud Scripturam aperiuntur de hoc argumento traduntur, ad actem prophetarum spectantia. (GALMET.)

DE IDOLOLATRIA ISRAELITARUM IN DESERTO, AC POTISSIMUM DE DEO REPHAN SEU REMPHA,

AD AMOS V, 26,

Dissertation.

Nisi apertissimo Scripturarum documento extra controversiam positum esset, Hebreos non semel tantum et per transitum, sed velut de industria et conscientiae idola coluisse in deserto, vix fidem affirmari habemus: adeò res supra fidem videtur. Quis enim unquam factum sibi persuaderet, ut sub ipsis Moysis oculis, coram arcâ fœderis, sub ipsa numinis noctu ducento protégente umbra, inter media prodigia, sacerdotes, judices Dei Spiritu afflatis virosque studio legis flagrantibus, ac tandem invitis legibus, idololatriam indicata mortis pena vetabanter? quis, inquit, credoret, idola secum tulisse populum, quibus cultum superstitionis et sacrilegum impenderet? Haec sane, quanquam supra fidem videnter, non dubitam fide credenda sunt post luculentum Amos, c. 5, 26, à S. Stephano, Act. 7, 45, confirmatum testimonium. Ita vero S. Stephanus illis compellat: *Et si quis tabernaculum Moloch, et sida Dei vestri Rempham, figuræ, quas fecisti, adorare eas.*

Quam olim tolerauit ex Ægypto habituidinem idola colendi, nec mina, nec prodiga, nec legum severitas, nec beneficia Domini excindere valuerunt (1). Cum Moyses sub ipsis ex Ægypto egressum Hebreos aliquoletueretur, in ipso sermoni vestibulo illis horatur: *Unusquisque offensiones oculorum suorum abhiciat, et in idolis Ægypti nolite poliri.* Frustra tamen illi. Adiectus Deus minus, ultionem suam tandem exercutum edidens; frusta etiam Deus. Quare ne obstinatos ultionis severissimum exemplum vel in ipsa è regione ponetur, sola glorie sue et majestatis ratio prohibuit. Ex Ægypto iaque veluti abstraxit evulstisque, ut ait Ezechiel, 20, 10: *Ejeci te de terrâ Ægypti;* deductus in desertum leges suas et mandata traxit. Verum ejus beneficis pervicacia resistentes, seditione in illo non semel excitata, eò ultionem divinam adegerunt, ut non semel et iterum, sed decies in ipso delenti ingratis limine constitueretur. Frustra nihilominus omnia. Post idola cor eorum gradiebatur. Ezechiel 20, 16.

Vehementius etiam Ægyptiacam idololatriam populo exprobavit Ezechiel, prostitute feminae moribus sceleris populi comparans, Ezech. 16, 26; 23, 3, 19, 20, 21; semel enim ruptio pudoris freno in Ægypto, to-

(1) Psal. 105, 7: *Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiae tuae.*

tum se licenter adeò dedit, ut in ultima flagitia deveinerit.

Alterum ejus rei testimoniū, omni exceptione majorē, de adoptato numinum Ægyptiorum apud Hebreos, cultu abjectiōe in deserto obedientiā Domini, Jo. xvi, 24, 14, exhibemus. Sed frustra argumenta in eam rem congerimus, cam ipse Moyses in libris suis aperte loquatur. Quoties excitato murmurante atque in apertam defectionem prouentes, querelas suas ait in Dominum extulerunt? Si Moyses aliquo temporis spatio à castri abstineat, statim aures virtutis ad cultum proponitur, Exod. 52, 4. Ad regiōem Moab accedentes, ad sacra Phegor vocati, certant ruunt; deinde libidine implicantur. Num. 23, 5. Frustra Moyses leges et edicta congerit; superbè illa abjecunt, pravum illum iniquitatis cursum, quem olim suscepserant, nullā morā prosecuti, prava cordis sui vota vel ipso invito Deo expluturi. Edicta cavit Moyses, Levit. 17, 7, ut victimæ omnes præ foribus Tabernaculi sistanter, nec alibi quām coram Domino victimæ maientur, quarum sanguis in ipsa arâ offeratur; edicti, ne immolent hostie ðæmonibus (Hebr. Hircis), cum quibus forniciantur. Hæc autem omnis capitula decorunt: *Interibit de populo suo. Quid autem populus? Et portastis, ait Amos, 5, 26, tabernaculum Moloch vestro, et imaginem idolorum vestrorum, sida dei vestri.*

Toto quadrangulo annorum spatio, quo in deserto erravere, arbitrario quadam, vel, si malueris, impio vita genere usi sunt. *Numquid hostias et sacrificium obtulisti mihi in deserto quadrangula amnis, domus Israhel?* ait Amos, 5, 25. Non sum locutus cum patribus vestris, ait Dominus, Jerem. 7, 22, et non præcepit eis, in die quod eduxi eos de terrâ Ægypti, de verbo holocaustum et victimarum. *Sed hoc verbum præcepit eis, dicens: Audite vocem meam, et ero vobis Deus.* Tandem Moyses sub ipsis vite sue exitum ita affatus est Israhelitas, Deut. 12, 8: *Non facietis ibi (in terra promissionis) quæ nos hic facimus hodiis, singuli quod sibi rectum videtur.* Exploratus est, toto eo temporis spatio circumlocutionem et pascha illos non celebrasse, ab amotis à Sinai castris. Sacrificiorum etiam aliarumque ceremoniarum leges, quanquam in deserto late, aliud tamen tempus exigebant, cum in itinere servari non possent.

Secundum haec numina Hebraeorum in deserto: Ægyptica, ut facile credimus, que sane poterant

ex eâ regione regressi et coluisse prius, et secum ad cultum decessisse. Aureo vitulam ad radices montis Sinai consecratus, ipsissimum erat Apis, celebratissimum in universâ Egypto numen, quemadmodum communis suffragio recepta opinio docet. Sed altioris indaginis sunt ea que supra ex Amos recitavimus, cuius textus ita sonat ad verbum: *Et portatis tabernaculum regis vestri, basim ictuarum imaginum, sidus dei vestri, qua fecitis vobis; seu potius: Portatis tabernaculum regis vestri, Cheran imaginem vestram, et astrum deum vestrum, qua fecitis vobis.* Enim numina solenni ritu circulata, et sub tentoribus posita sculpta simulacula, astra, et numeri regia dignitate insigne; quod sanè numen tanquam regem suum cultores ejus agnoscunt, sub tentorio, regio cultu ornato, positum, et eum exercitus proficisciunt, solenni pompa delatum; eo planè ritu, quo olim tabernaculum Domini et area in itinere per desertum a sacerdotibus et Levitis gestabatur.

Egyptiorum moribus constitutum est, ut numina in plurime classes distinguantur. Erant enim apud illos dii, quos universa regio venerabatur; erant peculiares regionis, sive urbis, Herodot. I. 2, c. 42. Inter hos, ali⁹ supremum, ali⁹ inferiorem ordinem tenebant, recipio Graecorum more, apud quos dii superiores et inferiores: *Dii minorum gentium.* Ille ad cultum propositus crocodilus, ille hircus, ovis, felis, ibis, corvus; suis etiam ictus igni, terra, aqua; occurrerant quondam mortales in deos consecrati, Isis, Osiris, Ammon.

Taurus, vacca, sol, luna, Osiris, Isis, æquæ omnibus Ægyptiis numina erant communia. Férme ubique jungabantur diis mortales in deos consecrati, astra et bruta; qua facili omnia unum erant idemque numen, diverso tamen nomine cultum propositum. Ita Osiris primo celebatur tanquam Deus, qui in terra apparuerit; eidemque fatis funerio, atque in solem, quem illi veluti corpus suum ad arbitrium agebat, translato, aras consecrarent. Aliis verò subiit in memorem a Osiridi animam in tauri corpus transisse putarent; quod enī in universa regione pulcherrimum est, et utilissimum animal, illud etiam dignam Deo contuberniū arbitrati sunt. Diodor. I. 4. Ita unus idemque Deus multiplici sub imagine colebatur; quem spæciale Amos creditur, tripli illo, rex, restra imago, sicut vestram, eundem Osiridem designans, seu quod idem est, vitulum aureum, Deum Apideum, Solem, regem Osiridem.

Principem autem locum in universâ ditione Osiris tenebat, ut optime regis titulus apud prophetam illi conveniat. Israelites aureo vitulo, in deserto consecrato acclamaverunt: *Huius dñi tu... qui te ediceras dexter Ægypti.* Exod. 32, 4. Veterum Patrum plerique caput tantum vituli vel tauri et occasione aris impeditum crediderunt; quod faciliter designavit prophetum illud: *Basim Dei vestri.* Maluerint ego tamen, non tauri caput, sed integrum ejus simulacrum, sive hominem taurino capite ad cultum Hebreis proposi-

tum fuisse (1). Taurus Apis effigiem sola fronti insertam gerebat, luna decrescentis ad latera, Herod. I. 3, c. 28; si quis fortè taurus hisce notis insignis apparisset, continuo tanquam rex Osiris sub eâ specie iterum se spectandum præbuisset, aris et feis colebatur.

Cum Hebrei numen sibi constatum in aediculis circumferrent, omnibus plane notis illud insignitum voluisse credendi sunt, quibus et cultores sibi conciliaret, et solis speciem deceptis populis ingrerent. Scitum est, in Egypto moribus receptum, si alibi unquam, fuisse, ut numina perpetui emblematis, tanquam diversarum dotum eorumdem Numinum notis, insupererent; rarijusque est Ægyptum simularium, quod sive capitū impositum, sive pedibus instratum, sive manu sustentatum certum aliquod animal non præ se ferat. Ex Egypto petitā superstitione certum aliquod animal singulis numinibus destinandi. Sed plus aliquid Ægypti sibi arrogarunt; non enim singulis numinibus animalia tantum, sed ipsa in deos brutorum conseruantur, et persuasione ducti, deos nimirum olim bruti figuræ inter homines apparuisse. Hæc nobis probabilissima visa sum: que de numine à Judeis in tunc secum vecte dissererent; ratiōne ex his manet, deum illum ipsissimum fuisse Apideum, vel solem, aediculæ, vel basi imponit.

Sola figuram ita ab Ægyptis expressam describit Macrobius, Saturnal. lib. I, cap. 20, 21: Simularium erat, impositum capitū calathum gestans; seu dexter capite parte rasi, lava conatus; vel tandem animal triceps, in quo medium tenebat leonis caput; hinc vero canis, mollis et festiva, inde lupus ferax et rapax. Ad supra jam animadvertisimus, expressum fuisse ab illis solem sub emblemate tauri, vel sub Osiridi figuræ; quare certò nunquam definiri potest, quā potissimum figuram numen Hebreorum præ se ferret, quamvis certò solem exhibuisse constaret. Theologie hieroglyphicorum apud Ægyptios sue erant leges, sive ad arbitrium, sive certio quadam consilio postulæ; sed omnia de re incertæ. Itaque et si nos in eam sententiam inclinemus, cultum à Judeis Taurum et Solem, nihil tamen certi definitum volumus; sed eam opinionem selegimus tanquam omnium optimam, non tanquam certam.

Ex Egypto etiam defluxit mos circumferendi deorum simulacra in tentoribus sive in curribus, in lectorum formam instratis. Amos auctor est, delatum ab Israelitis regem suum sub tentorio; ex quo tabernaculum Domini Israhel originem retulisse, scriptorum nonnulli (2) opinati sunt rati Moysem, et ingenio populi, Ægyptiorum moribus asseco, induceret, tentorium illud magnifico opere parasse ut sedem dignam constitueret arce Domini Israhel, in media populi regnantis. De more gestandi humeris

(1) Vide dicta in Comment. ad Exod. 32.

(2) Spencer, lib. 3 de Legibus Hebr. Ritual, disserit. 1

idola, lege Isaia, 46, 7, et Baruchum, 6, 3, 25. Plenus non est quām ut aliam hucusque assertam sententiam rejiciamus. Vide Hebr. Vatabl. Munster.

S. Hieronymus, in Amos 5, 26, in eâ est sententia, Hebreos totū itineris per desertum tempore, sacrificia, non Domino, sed Moloch, cuius numen et tentorium una secum ferabant, obtulisse. Addit insuper, Deum illum nomine Astrî (*idus dei vestri*) designari, Astrum verò ipsum esse *Luciferum*, sive matutinum stellam, quam Saraceni ad eam usque atatem venerabantur. Quæ si vera sint, ex Arabibus deductum erit numen, quorum regionem tenebant tunc Hebrei, non ex Egypto, unde jam pedem retulerant.

Septuaginta, Aquila et interpres plerique in Melchon sive *Moloch*, deum Ammonitarum, cum S. Hieronymo conveniunt; at numen illud Saturnum esse, non stellam matutinam, putant. Horum conjectura favei, quod Moloch, non secis ac Saturno, humani victimis litaretur. Moloch ab Ammonitis, populis Arabie, quam tune regionem tenebant Hebrei finitimi colebatur. Neque ignotum fuisse Hebreis numen ex lato Moysis edito, Levit. 18, 21; 20, 2, 3, 4, 5, vetante ne filii sacrif. Moloch per ignem traduci initarentur, intelligimus. Cū de Moloch humeris deferebatur numen, simile à capite adusque umbilicum arietis, et fiscelle eidam, unde argenteæ plures pateræ sive argenteæ lance pendebant, imponit; pro vario autem motu fiscella impresso, de numinis favore bonum malumque angurium à sacerdotibus capiebatur.

2.

Veteribus Germanis, ait Tacitus, de Moribus Germani, latens quedam dea colebatur, in sacro luco insulae cuiusdam Oceani residens, cuius numinis tectus currus, quem propius scrutari omnibus, præterquam sacerdoti, nefas, geminis vacis trahebatur. Porr̄ sacerdos tempus obseruat quo deus currum subit; tum numinis religione plenus pompa conatur. Ubiq̄e currus ingens solemnitas apparuit, publicè latitare significationibus excipitur. Postquam verò iter sumus coneficit, lucum repetit, quasi mortalium commercii pertusa; statimque currus, et currum protogens velut, quin et dea ipsa in lucu quodam à mancipijs lavantur. Mancipi post confectum opus statim aquis merguntur. Ex his omnibus ingens adhuc religio gentis illius animos tenet, ut ne videre quidem absque mortis discrimine mysteria illi sibi fas esse patent.

3.

Sulpicius Severus, in Vitâ S. Martini, lib. I, narrat de Galis quibusdam rusticis, eos simulacra demum, candido tecta velamine, miserè per agros suos circumferre dementia. Ilano facili similitudinem referant tentoria illa, teste ædicia, leaci, sive gectoria tempia, quæ Israelitis iter habentibus per desertum Amos exprobavit.

4.

Hebreorum nonnulli certant *Sicchut*, quam vocem

nos reddimus tentoria, idolum modum designare;

neq; facile alterum ab illo, quou quatuor Regum 47,

50, *Socoth-benoth* appellat, et nos de Venere interpretamur. Sed opinionis hujus auctoritas mi-

Quod S. Hieronymus reddit, *imaginem idolorum vestrorum, sicut Dei vestri*, id in totâ prophete sententia operosissimum est. Ea versio accuratissima est et ad verbum, sed non omnes eodem sensu dictum interpretantur. Alii suscipiant totum locum, *Moloch, imaginem deorum vestrorum, sicut Dei vestri*, idem variis synonymis repetitum exprimere, statim necepsit. Nam inverso horum ordinis reddiderunt: *sicut Dei vestri Rapha*, et *imago eorum qua fecitis vobis*. Porr̄ deus ille Rapha, sive Remphan, sive Romphan, doctissimos criticos exercuit; et res est tam multis scriptoribus exagita, ambigua nihilominus adhuc et incerta, ut invitis idem argumentum tractandum suscipiam, nihil habens sive certius sive melius proferendum quād ab iis qui camdem Spartam ante nos adorabant, animadversum est.

5.

Grotius persuasum habuit, *Remphan*, sive *Rhemvan* ipsum exprimere numen, quod in 4 Reg. 5, 18, Remmon 1727, seu *Remvan*, appellatum est; nam

vocali u in e consonam mutat, faciliter in Hebreo legitur *Remean*, nomen, ut ipse quidem opinatur, planete Saturni apud Syros, pro *Remmon*, *Remnon* apud Hebreos sonat *eleatio ejus*, quod scilicet, *Saturnus* altissimum locum apud planetas tenet. Alii nomen *rephan* derivant ex Hebreo *rapha*, quod so- nat torpe, pigrum, fractum esse; *Saturni* scilicet cursus gravior est, minùsque quam ceterorum, ve- lox. Capellus et Hammondus in Act. 7, 45, *Rephan* quendam *Egypti* regem fuisse, post fata ab incolis conseruatum, arbitruntur. Diodorus Siculus, lib. 1, regem *Remphim* post Proteum statuit, sed divinis honoribus indigne plane euendum principem exhibet; neque enim illi rei studebat magis, quam ut avaritiae et dolo incautos deciperet; nihilque habebat antiquis, quam ut pecuniam cumularet, nec sane in usum proborum hominum sive deorum unquam impendebat.

Ludovicus de Dieu, tanquam rarae ingenii sui et felix inventum ex alphabeto quadam Cophiticó, Romanam ad Scaligerum missó, se deprehendisse jactat. *Rephan* loco *Saturni* inter septem planetas recesserit; quamobrem *Rephan* nomen esse *Egyptum* putat, *Saturnum* referens. Huius conjecturae vocabulum etiam convenit: *Reph* enim Arabibus est voracitas; quid autem *Saturnus* vorax; qui filios vorasse naratur? Verum scripti hujus antiquitas tantane est, ut prophet, *Septuaginta* aetate *Rephan* eundem fuisse *Egypti* ac *Saturnum*? Facilius suspicatur, Cophitos hanc significacionem tenuisse e novis scriptoriis, quorū auctoritas minor est, quam ut fidem extorquet. Quod ad voracitatem spectat, *Saturnus* *Egyptius* filios vorasse nusquam legitur. Nihil igitur ex ea sententia certi colligitur.

Vossius de *Idololatria*, lib. 2, c. 25, *Rephan*, vel *Chevan*, aut *Chion*, de luna interpretatur; de luna, inquam, sine sole nunquam vel raro ad cultum propedita; sicut et *Istdi* rei semper sociatus Osiris. Hebreum *Chion* et *Gracum Kion*, columnam sonant; scitum est autem, apud veteres columnas et hastas diu locum numinum cultus fuisse; et potissimum *Arabum* numen *Allat* vel luna habebatur: certumque ferunt, populos illos lapidem coluisse, qui non inepti nomine *Chion*, *basis*, designatur. Vide Clementem Alexandr., Propteric., Eusebium, I. 5; Herodot., I. 1, c. 151, et I. 5, c. 8.

Si manus in textum inferenda mihi esset, et nomini *Rephan*, sive *Chevan*, vel *Kion* litteram substi- tuere licet, legere maleam *Chimach*, quod etiam legitur in Jobo 9, 9, et 53, 31, ubi Pleiades sub eunte vere exortantes eo nomine designantur. As- tra illa appellantur in Jobo *delice* *Chimach*, ex amoenitate facile et delicia ejus temporis. At puto adeundum esse hujus loci Hebreum. Syntaxis ejusdem textus non facile idolum nomine *Chion* expressum innuire videtur; cum potius parvam aram vel basim simulacrum designet. Nullum in prophetae idoli expressum nomen legitur, nisi forte Moloch; et illud etiam non peculiare est numinis, sed dignitatis; so-

nat enim *regem*: *Et portasti tabernaculum regi restro, et basim imaginum vestrarum, sidus deorum vestrorum.*

Ha verò locum sapientissimi plerique interpretes exponunt 1). Hebrei in deserto numinum suorum thecas sub velo pretiosissimi operis defensant, quemadmodum nos sanctorum loculos; horum autem deorum simularia basibus imponebant, vehementer vel humeris hominum, vel curribus, vel in lectis instratis, quemadmodum supra expositum.

Alii tandem legunt in Hebreo (2) *Chevan* pro *Chion*, contendentes, designari e nomine *Saturnum* Arabum et Syrorum; nec sanè negaverunt, ipsum esse *Saturni* nomen, apud Syros, Arabes et Persas (5). Ex ea conjecturā locus alteri datus est (4); *Rephan* apud *Septuaginta* ex modo amanuens pro *Rephan* ponit, mutat K in *Grecorum*; quod ex similitudine litterarum in nominibus maximè barbari et ineogniti accidere faciliter potuit. *Septuaginta*, sive eorum amanuenses ꝑ pro ꝑ consonata substituerunt, quemadmodum accidit sc̄p̄, ut *Dafus* pro *Davus*, et *serus* pro *serus* scriptum legitur. Suni etsi qui ex altiori fonte mendum derivantes, suscipiantur, *Septuaginta* Interpretes in Hebreo exemplaribus loco *Chevan* vel *Chion* legisse *Rephan*, quod fieri potuisse judicamus.

Nos faciliter in eam sententiam concedimus, que *Rephan* vetus esse mendum suspicatur, sive ex mendosa lectione textus Hebraici, quo *Septuaginta* usi sunt, sive ex amanuensiuncula incuria derivatum, qui alterum barbarum nomen loco alterius itidem barbari substituerunt. Nec nobis persuadet sive nominis *Rapha* apud Arabes significatio, sive Cophiticó operis, à Ludovico de Dieu laudati, auctoritas, quarum prior conjectura omnium levissima est; altera vero nihil probat, quamdiu apud veteres *Egyptios* *Rephan* *Saturnum* designasse non demonstrat. Quamdiu enim argumenta eā de re desiderabuntur, nobis integrum erit suspicari, Cophitos nomen *Rephan*, è *Septuaginta* declaratum, *Saturnum* reddidisse, cō persuasos, quid Arabes et Syri *Saturno* interpres *Hebreum Chevan* vel *Chion*, cuius loco *Septuaginta* *Rephan* posuerit.

Altera conjectura, quā nobis suspectum nomen Dei *Rephan* efficiut, silentium est à de re veterum; cū sub eo nomine nullum apud *Egyptios* et Arabes numen celebretur. Ignotum est etiam in universa theologia *Grecorum*, *Syrorum* et *Chaldeorum*, quamquam *Septuaginta* eo tempore florebant, cuius historiae nec prius latet, nec quo *Egyptiorum* res *Grecis* scriptoribus inexplorata sunt. Profectio si de Moysis vel Amos aetate ageretur, altiori indaginis res esset; sed *Rephan* multò debuit quam *Chevan* recente.

(1) Jun. Tremel. Pisc.; Hieron. in Amos 5, 26; Aquila et Symmachus ipsum Hebreum translatentes, posuerunt *Chion*; Theodotus *Aiacaporo*, id est, obser- vitat.

(2) *Chion*, sive *Chevan*, Ida Syr.

(3) *W²* *Chevan*. Vide Abnerian, Kinchi, La- dov. de Dieu, Grot., Castel., Lexicon., et maxime Pocock. Lexic. fol. ult.

(4) Drus., Mercer., Vitring., Livell.

tius esse, cū nihilominus lateat adeo nomen ut nulla eius memoria supersit.

Unum est, quod à sententia in eā re profonda nos deterret, retinendumque persuadet nomen *Dei Rephan*; auctoritas nempe S. Stephani in Actis 7, 45, qui Amos laudans, nomen illud usurpavit. Neque in animo induit potest, pravam lectionem secutum esse virum sanctissimum, cūm divino Spiritu afflatus verba illa funderet. Sed his gemina opponimus: I. Virum sanctum Hebraicē, id est, Syriacē, ut quidem suspicatur, *Judais* in cœtu congregatis locum, facili *Chevan*, ut est in textu Hebreo, non *Rephan* habuisse; II. *Lucam*, cūm litteris illius verba mandaret, versionem *Septuaginta* in laudandis sacra Scriptura sententias facile secutum esse; cūm de re ageretur neque ad fidem neque ad mores conduceat, cuius totus error in littera unius mutatione versatur, designans nomen profani cojusdam numinis, sed obscurum.

Nec infacia iherim, euendum Spiritum, quo olim afflante S. Stephano loquebatur, scribenti S. Luce adfuisse, quo docente poterat error amanuensem demonstrari pariter et corrigi. Sed fac S. scriptorem mendum deprehendisse; quid rem tam parvum momenti corrigi jubeat? Quoties etiam Deus nostris se erroribus accommodata? Nec raro versio latitudine imperfeta et mendosa, cui usus communis auctoritatē utrumque conciliavit, presertim ubi de re levioris momenti agitur. Quibus omnibus in utramque partem recte expensis, fateamur oportet, corruptionem textis *Septuaginta* aptissimam ad eam difficultatem expediendam in medium adducere posse, ubi pro *Rephan* legendum constitutatur *Kion* sive *Chevan*.

Sed quis iste *Chevan* Syrorum, et Arabum? Si peculiare Dei nomen est, et non vox basim designans, ad *Saturnum* *Egyptum* referendum censeo. Obtinuit enim ab eā gente in finitimos populos falsa religionis superstitionis, ut totius idololatria, non Arabum modo, Palestina et Syriam, sed *Graciam* etiam aggressa, *Egyptus* primi existit, Diodor. Sicul. lib. 1, p. 8. Porro *Saturnus* inter primos *Egypti* deos habetur. Sol omnium primus in eā provincia regnavit; deinde Vulcanus; tertius *Saturnus*, qui ex Rhei sorore itidemque uxore genuit Osiridem et Isidem, alio nomine *Joveni* et *Junonem*. Magnis bellis cum Baccho rege Nyse *Saturnus* isti implicitus sinistrā semper fortuna usus est. Diodor. I. 5.

Saturni *Egypti* figura nos latet; nullum enim vestigium extat ejus rei sive in nummis *Egyptis*, sive apud antores. Si erat quem Graeci pingunt, notior est, quām ut hic exhibeat; si *Saturnus* *Phoenicus*, ita numen describit *Sanchoniaton*, apud Eusebium, Prap. lib. 1, num. 10. Quatuor oculi in capite instrutus, duobus in anteriorē partē, duobus in posteriorē obversis, ex planē ordine, ut cum gemini clauderentur, per alterum vigilaret, et viceversā. In humeris duo alarum parva, singula in singulis humeris surgebant; duobus extensis, due demittentes. Haec omnia regiam illius dignitatem dotesque emblemata

quodam exprimebant, attentam nempe ejus vigiliam, providamque in omnibus curam, ut præstō omnibus nullo quietis spatio videretur. Præter haec, gemina alia caput ornabant, altera sublimē mentis ejus volatum, quo inferiora sibi omnia spectabat, altera ingenium vividū igneumque describens. Sed auctoris ex scribentis fides est incerta; cui proinde nomine suspicio creatur.

Nec dissimilem oportet, *Saturni* nomen inter vetera Arabum numina nusquam legi (1). Non ejus gentes di *Dionysius*, et *Venus celestis* (2); primum appellabant *Urotat*, alteram *Aīlat*. Nec alterā utebantur religione, *Alexandri magni* aetate; is enim ad extempidem in Arabes suscipiendam ex consilio adductus est, quod tertium se Numen apud gentes illas recipiendum cogitaret. Ex his autem in eam adducimus persuasionem, *Chevan*, si fortè *Saturnum* significet, et à *Judeis* in itinere per desertum delatus constitutus, non *Arabum* esse *Saturnum*, multoq[ue] minūs *Phoenicum* et *Syrorum*, sed *Saturnum Egyptum*. Quin potius, ut supra demonstratum est, ea magis sententia arridet, que Apidem vel *Osiridem*, et *Solem* basi impositum, et in aedicula colloca- tum simulacrum fuisse certa.

Sermo est etiam apud Moysēm de vitulo aureo, cui impensus est ab *Hohzris* in desertu cultus, et de *Beelphœgor*, deo *Moabitarum*, in quem, patibū ante ingressum in terram promissionis, *Judei* pariter inclinarentur. Tandem narrat, veluti per transitum, *Israelitas* hincorum numini sacrificiis litasse. Haec in examen revocanda supersunt in dissertatione de diis exoticis, quibus *Hebrai* in itinere per desertum votis et sacrificiis supplicabant. In *Commentario* ad *Exodus* 32 de figura aurei vituli discruimus, utrum totum exhibet ritu vituli simulacrum, an caput tantummodo, ut pluribus inter Patres visum est, an tandem homo esset vitulino capite, uti pro *Rephan* narrat *Herodotus* lib. 2, c. 41. Expressum fuisse numen ad effigiem *Egyptiacorum*, et Patres vulgo tenent, et S. Stephanus Act. 7, 39, innuens rediisse illos animo in *Egyptum* et aureum vitulum consecrassę. Et *Beelphœgor* quod attinet, congestis de hoc argumento in dissertatione de *Chamos* sive *Beelphœgor*, ad librum *Numerorum*, nihil addendum succurrat.

Hirci sive *pilos* sacrificia in itinere per desertum et religione culti, nemine ambigente, Deum Pana re-ferbant, quem scilicet *Egyptii*, *Faunorum* et *Satyrorum* apud *Gracos* more, hedina facie et hircinis pedibus representabant (3), quemadmodum ex numerorum fide discernimus. Ad haec omnia, hircum etiam colebant, cui potissimum numini deferebant cives *Menedesi*, ut in nummis ipsius gentis, *hirci* figurā cūsis, apparet. Plura, nec sine horro narranda, de cultu illo in historiā dicuntur, quibus libenter parcimus. Haec summa *Judaice* religiosis in itinere per desertum. (CALMET.)

(1) Herodot., lib. 3, cap. 8.

(2) Strabo, lib. 16, pag. 510. Herodotus ait *Bacchum*, et *Aīlat*, ut vidimus.

(3) Herod. lib. 2, cap. 46. Vide et Diodor. Sicul., lib. 1, pag. 35.

DE PISCE JONAM VORANTE

Dissertatio.

Historiam hic agitandam suscipimus, quam temerè cavillationibus implicare increduli, quique vacuan habent, ut ipsi quidem jaetant, praejudicis mentem, aggressi sunt; et quasi de victoria sibi ipsi plaudentes, plenis buccis exaggerant absurdum omnia que in ejus lectione se deprehendisse gloriantur, exploratum se tenere jaetantes, totum hanc de Jonā tridui spatio in ventre ceti commorato, fabulum meram esse et parabolam, ad arbitrium proscusum. Quām bellè omnia! homo vestitus implicitus, in mare projectus; nec tamē scutatus; vis enim aqua attingens, plūne ingentis gula hiata sese excipienti nectus est, in cuius ventrum circa discrīmen dilapsus, triduo velut in custodiā servatur. Quantam hac fidem poscent, hominē in ventre ceti clausum vivere, nutritri, spirare potuisse, qui et preces Deo offere, veluti in teatro quofdam carcere clausum, unde tandem effugium sperabat (1)? Cui autem bono haec omnia? ut scilicet propheta periceas, et jussionibus divinis refractariā servetur, qui constitutum à Deo locum adire recusas, sese ab eis aspectu fugā subduxit. Cur tali viro servando tanta impenduntur? Nimirū, ut invitus licet, Ninivē adire compellatur; quasi verò ad id officii praestantum nemo apud in Iudea propheta superesse. Si quid unquam in historiā fabellam subiecto, hoc exterior præferendum est. Ita olim ethni; ita hodie quoque verae religionis adversarii: *Hoc genus questionis multo cachimo a Paginis graviter irrisum animadversi*, ait S. Augustinus, Epist. 102, in q. 6. de Jonā, n. 50.

Vērum jam inde à pluribus seculis religio Christiana super omnes impiorum cachimos sese exultit, infidelium calumnias erexit et exsufflat. Profecto, ait S. Augustinus, ibid., n. 51, tam arcto frēdere omnia Scripturæ miracula conjuncta sunt, ut aut omnia credenda non sint, aut hoc cur non creditur causa millesit. Minoriae fide dignum est Jonā triduo in ventre ceti vitam egisse; quām Jesum Christum triduo in sepulcro fuisse, ac deinde sese in vitam restituisse, aut Lazarum quattuorūnam ad vitam ejus virtute revocatum venisse? An minoris operæ prodigium est, Jonas ex angustiis pisces eductus, quām ex ardenti fornace Hebrei adolescentes Babylone servati?

Si nostræ atatii sycophanta omnibus aequi Scripturæ prodigia fidem detraherint, frustra pro hoc laberamus; nec ejus veritas nisi assertā divinitate sacrorum librorum demonstrabitur. Si verò Scripturas recipere se, ejusque prodigia, nonnulla saltē, produ-

(1) Jon. 2, 2, 5, etc.; *Oravit Jonas... de ventre pisces. Et dixit: Clamavi de tribulatione meā ad Dominiū*, etc.

tentur, eur huic fidem denegent, ipsis probandum incumbit. Prescrivant illi terminos divinae potentie, et certè definiunt, quid Deus maximè poterit, quid ejus potentiam refutat.

Nequis hic nos prohibitet veritatem et auctoritatem Scripturarum suscipimus; nimis enim longè evocaremen, et frustra etiam, postquam eamdem Spartanū ali ante nos adoravimus. Quare è re tanquam certa constituta, in quam sāne omnes conveniunt, qui minimè ambigunt sive de existentia Dei, sive de summā illius in omnia que planè non repugnauerit, protestate, ea; inquam, rē constituta, dñi strāndum suscipimus, nihil esse in eo prodigio pugnans, neq̄e diuinæ nature adversum; quānquam leges naturæ à Deo præstitas longè supēre. Quo semel demonstrato, colligetur tandem, nullū jure detrahā historia fideli deluisse; quām non communē aliquod et vulgare factum, sed diuinum prodigium et supra naturam esse asserimus.

Profecto cām de prodigiis agitur, duo constituenda sunt, pugnantia quidem specie, rē tamen amica, sīne quib⁹ vix ne vix quidem miraculum stare potest. I. Demonstrandum est rem illam constituta à naturā leges ita excedere, ut fieri nunquam natura viribus queat. II. Illud idem, cūt natura est impar, extraordi- nariis legibus, et naturā majoribus fieri posse. Porro vitum aliquā temporis spatio protrudens sub aquis Jonā, nullus prodigiī res est; cūm exempla in eām rem suppetant peritissimorum urinatorum, ad aliquas horas et longius etiam temporis spatiū sub aquis viventium. Scripturæ etiam verbis intelligimus Jon. 2, 1: *Et preparavīt Dominus pisces grandem ut detinaret Jonā*, statim ac ministrum aquas subiū; quare omne ab illo discrīmen demersōnis subiūcum est, altero tamen subeunte, nempe nevoraci monstri iugluie sive abroderetur, sive suffocaretur; sive tandem in eis ventre līpesceret; quānquam potuit sīne miraculo fieri, ut integer, neque dentibus cominutus in monstri ventrem desenderet. Solent enim carnivora monstra vivam escam in ventrē demittere, quemadmodū in lucis continuo experimento teneamus, ad quorum stomachū denissi vivi quidam pisces adhuc palpitantes exenterato pisces apparet. Teste etiam Rondeletio, monstra quadam marina plūne apprehensa sunt, integrō hominē et loricā firmato in ventre denissi feta. Minimè ambiguitus quin pisces sint adhuc immanes, ut integrum hominem in ventrem demittere queant. Totum igitur quod in praesenti operosis examen postulat, illud est: nimirū, quī potuerit Jonas totū triduo, noctibus etiam junctis, vitam in ventre ceti agere.

In ipso tamen limine opere pretium est querere, quām pisces ille fuerit. Jonā devorato insignis; variū enim è de re varia. Balenam communis opinio præfert, id enim vox Evangelii, *Cetus plerisque significat*, Math. 12, 40: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti; quānquam et de monstris quibusque interdū usdratur*. Hebraicū, *Dag Gadol*, immanis pisces, idem sonat ac Græcum *cetus*, et Latinum *cetus*, quæ vox àquæ de immanibus quibusque pisces et cetaceis usurpat. Porro Balena immunitus est omnium, quos noverimus, pisces marinus. Ejus gula adē immanis est hiatus, ut plures simili homines contine possit. Augustinus de Balena quidam, curia scholasticā Carthaginē spectabat, ait: *Quanto hiatus patet ab illius, quod veluti janua speluncæ illius (nempe ventris) fuit!* Olaus Magnus, de Pisibus monstris, lib. 21, cap. 13, 16, auctor est, Balenam septentrionalium regionum tam vastas esse immanni corpore molles, ut si quando in tempestatis dejectis in seco obire, ac deinde putrescere contigerit, ossa pisces, veluti ruderā relicta longè intentibus tantum vasta nave, vel ample domus, pluribus fenestris et concavis instructa, familiæ uniuersitatis exhibeantur. Tradunt insuper, Balenæ, cūm mare procellosum est, catulus suos in gula tantum in aeren reducere, ut ab immimenti discrimine in tuto collocent. Carent autem dentibus, ut nihil detrimenti ob eam rem Jonā timendum esset.

Profecto si de amplitudine oesophagi et stomachi argumentum ex oris hiatu capiendum est, magnam intelligentiam operet vastamque cavernam, quæ ampla adē janua aditum præberet. In ingleto illo immagine sacco duas vel tres herbarum cistas non raro contineri narrant. Joannes Cabri, academicus Florentinus, balenam quandam ex Italia littora, an 1624, jactatam describit, adē vasto gula hiata, ut vel equo incidente virim commode caperet. Patemur quidem, non in omnibus àquæ locis similis generis monstræ pelagum alere; sed non ignota sunt in Mediteraneo, et ad littora Phoeniciæ, ubi Jonā historia confitit. Esse igitur, cuī Balena stomachum subiisse propletum suspicimur?

Quadrupedū etiam in eam sentientiam illud quod de Balenā narrant, herbis nimirū, sive mari spuma, vel aluentibus quibusdam pisciculis, ut halicibus, vel ejus generis insectis, quæ appellari pulices marinos, illam vicitare. Tradunt enim nunquam in ejus stomacho, cūm secatur, reperiri grandiora aliquam pisces; ut prouide mirum non sit, si Jonas illasas à calore intimo pisces, acidissimis ventrici humoribus servatas est; quæ enim solvendis tonitribus cibis apta esse poterant, hæc incommodi aliquid viro affere non poterant.

Hæc quamvis veritatem sapere videantur, nullam tamen fidem extorquere apud nostros criticos, et naturales historie scriptores valuerunt (1). Cum enim angustiore instructam esse gula Balenam animadver-

(1) Vide Rondelet. Aldrov. Scalig. contra Cardan. Boch. de Animal. saer. part. 2, lib. 5, cap. 12. Drus. in Joan. cap. 2. Bartholin. de Morbis Biblic., art. 14.

tissent, et solā ratione plerosque à communī sententiā abduxerunt. Contendunt nimirū illi nihil latitudinem esse illius galum, quām dimidiū pedis latitudine, minorem sāne histum, quām ut homini demittendo per sit. Sancte testatur Bartholinus, Balenæ, immunitas licet, quorum sola lingua 18 olei dolia sufficiat, aq̄re humanum brachium intra guttur admittere.

Verbū exploratum est, tunicam illam intendi plurimum posse, et mortui animalis assophagum angustiorē esse, quām viventis; cum maximē cibum capiat, ipsumque animal eatem intendit, ut majus aliiquid vorat. Si enim à solo aspectu judicem penderet, à lucio pisem alterum aqualis ferè molis vorari posse quis crederet? cum tamen quotidiana rei experientia fieri id posse demonstret.

Sed recentiorum filium sequamur. Arbitrantur illi pisces Jonā non balenam fuisse, sed alterum marinum monstrum, quod *canem carcarianum* appellant, quicunque dentum ordinibus vel quinque in utrōque mandibula instructum, dentibus sāne acutis, in cuspide desinibus, et nonnullis digito oblongis. Oesophago et stomacho adē est amplio, ut homines integrō aliquando continuo consuet. Ferunt, in ventre similis monstri insinuisse Heremem armatum, ac triduo ibidem mansisse, nec ante a lucem solempne regressum, quām post exta ejusdem monstri dilacerata, nihil autem subiisse illum incommodi ferunt, nisi quid cūs intimo calore aliquod in casarie passus fuerit. Quis non agnoscat, hanc fabulam ex historiā Jonā derivari? Greeci cum historiam, à Phoenicis faciliter acceptam, fabulis occuluerunt, missum narrantes à Neptuno canem Tritonis, sive canem marinum, ut Heremel devoraret; sed vir strenuus in fauces pisces armatus insiliens, post tridui moram pisces cogit viam pandere co, quod innuimus, stragemate.

Hoc cām genus *lamia* etiam appellant, de quā hæc ad nostrum propositum apud naturales habemus. Immāne adē est monstrum, ut nonnulla quater milio librarum pondus aspergunt, et vix unum plastro duobus equis tracio velatur. Nonnulla pisces apprehensa sunt Massiliæ, et Nicaea, teste Rondeletio, in ejus stomacho homines non integrū tantum, verum etiam loricati inventi sunt. Aditū insuper, alterum se vidisse in Santonico littore nec ex immunitibus sāne, cuius fauces homo ampliori corpore subire poterat. Si quis verò, ait, freno injecto, easdem fauces aperiat, commodū ad stomachum cani aditum, ut cib⁹ ibidem posse pascatur, aperiet. Dentibus est acutis, asperis, crassioribus, triangularibus, serratis, his triplicato ordine dispositis; quorum primos ordines extra fauces prodit; secundi ordinis recti sunt; alii verò interius curvati. Pisces est omnium avidissimus, minimo tempori spatio alimenta decoquens.

Inter duas hæc sententias, de *balenā* nempe et de *lamia*, iudicium lectori relinquimus; perinde est enim ad veritatem, sive ad prodigium, cuiuscunq;

generis monstrum prophetam deglutisse dicatur. Salvâ enim prodigiis veritate, integrum critici relinquiunt, ut quodcumque vellint monstrum sub communi ceti nomine in Scripturâ expressum intelligent. Ut inter seria aliquid lectoribus detinendis misceamus, audiamus quid Rabbini hâc de re disseruerint.

Tradunt illi, pisem Jona alterius plane fuisse generis à ceteris pisibus, quos in mari videmus; jam inde enim ab initio creature cetum ad eam rem putantes, toto trium milium annorum amplius spatio exspectasse prophetam dicunt. Laudant in eam rem illud Jon. 2, 1: *Et preparavi Dominus pisem gradem ut deglutiaret Jonam.* Singulariter etiam aliquid, tanto Rabbino dignum, ex textu Hebreo observat R. Salomon Jarchi, nimirum pisem in masculino designari v. 1: *Erat Jonas in ventre piscis;* et in feminino: *Et oravit Jonas...* *in ventre piscis.* Unde varietas tanta? nimis, ait Rabbinus, Jonas primùm in ventre maris receptus commodam ibi habitationem nactus, preces suas Deo exhibere minimè cogitavat: volens proinde Deus, ut crimen ille suum agnoscere, à priori ceto provocato vomitus egestum, femelle vorandum tradidit, eugenis ventre jam fetu pleno, cum minus commodo habitaculo uteretur, in casu angustias redactus propheta ad preces tandem versus est.

Non hic ego egregii hujus preceptoris in Israele ignorantiam demonstrandam suscipio, qui in stomacho concipere balanam, ibique catulus suis nutritre putavit: alia me ejusdem saporis vocant. Certum constituit idem auctor, pisem Jonam fenum in mare Rubrum natu deuetum; ut verò spes viri alert, nutantemque jam fidem confirmaret, permisit Deus, ut in obsecro ejusdem piscis carcere clausus, superno tamen illustratus lumine fluctus illis alveumque videtur, quem olim patres sui sicco pede transierant. Erant autem pisci septem oculi, quibus tanquam fenestris propheta mere ipsum, ejusdemque alvi altitudinem oculis dimetiebat.

Spectatum admissi rism teneatis, amici. Horat. ex Auctore Poet., olim sed serio transeamus. Ex his, que hucusque animadvertisimus, nullo vel saltem non ingenti sanè prodigi potuisse Jonam in ventre sive balanam, sive canis marini excepti, lectores intelligent; modò tamen guttar balanam tantum extendi potuisse credatur, quantum capiendo homini sufficiat. Superest nunc demonstremus, quinam fieret, ut homo, non dico sine prodigi, sed ratione saltem non pugnante, longiorum moram in ventre ejusdem ceti protraheret: denique, utrum valuerit homo, Dei ope fultus, intimo piscis calor, et vi humorum concomitantia alimenta resistere, spirandi facultate si non prohibita quidem, sed absque viri dispendo. Hic nimirum omnia argumenta in prodigi fidem disposita majoris ponderis insistant.

Valesse Deum, eà, quā pollet virtute, acidorum humorum vim ita retundere ac habetare, vel in stomacho maximè carnivoro et calidissimo, minime du-

bito; quemadmodum enim voraci flammaram ardore in tornace Babylonis cohito, tres illos juvaces illatos servavit, quemadmodum è corpore S. Petri sublatlo pondere vel super aquis incidere virum jussit, vel liquidum illud elementum stabile gradienti obscurum præbere coegit, ita pariter voraceum viscerum calorem in officio continuuit. Nihil enim hic supra viras auctoris natura, à quo omnis corporum actio est: cuius iussu suspensa omnia manent, mutantur, sive omnino sive partim, pro ejus arbitrio, qui omnia movet, et impresso olim motus pro libito dirigit. Ceterum putandum non est, in ventriculo ceti intolerabilem adeo calorem fervescente, ut viventi corpori aliquid incommodi inferre valeat: quo enim compactos aliquo cibos, et solida queaque alimenta dissolvit, humor est salsus, mordax, abredens, intime sese insinuans; quo partes dissolvente, defluere totum corpus cogitur; tum vi humidus humoris adeo omnia fringunt, ut aliendo animalis corpori apta sint. Quod verò mortua alimenta concupit, cave credas idem et in viventi corpora valere. Jonas in ventre ceti valido vegetoque corpore, non inert, et veluti exanime quadam, manebat; quare acidi rodentis depellere à se injurias poterat, cùm nihil simile mortuis alimentis contingat.

Tandem ad spiritum quod attinet, esse quidem supra consuetas naturae vires superat, Deo pronum iussa, nimum dubitamus. Potuit summus ille verum arbitri ita sanguinem Jonae quietum contineare, ut frequenti respirations opus non haberet, ut quotidiano experimento discimus, animalia quedam sub terrâ esse, in uno aquarum gurgite pluribus mensibus manere, omni intermissa respiratione, et genere quedam letui sive stuporis ita detinata, ut sanguis ferè prorsus iners et sive motu manere videatur, quin sive concrescat sive refrigerescat, seu priorem recipiat statim, ubi sol propius ad nos accedens, terram et animalia calore suo foveat. Ita etiam accidere legimus urinatoribus quibusdam, plurium horarum spatio, omni respirandi facultate interclusa, sub aquis manenit; ita etiam de infantibus vulgatum est, qui in utero matris detinent, nullà respiratione contununtur.

Veteres medici persussum habebant, pueris in eo statim sanguinem et cor prorsus quiescere, inertibus etiam manentibus pulmonibus. Sed recentiores Antonista, quibus constitutum est neminem sine circulatione sanguinis vivere, pluribus experimentis demonstrant, in fetu, ovalis cojusdam foraminis beneficio, sanguinis quamdam communicationem inter venam cavaem et venam pulmonis detineri, quā sanguis ex alterā in alteram transit, quin longiori itinere in ventriclem dextrum cordis transmittatur. Observarunt etiam maximum sanguinis partem ex ar-

teria pulmonis in aortam medio quodam arteriali canali, *botanum* vocant, deduci, ut breviori itinere non interrupta circulatio detineatur. Ita planè sanguinis illa portio longius iter per lobos pulmonis evitat, quos tune primo sanguine oppleti, inertiamque suam exentere constat, cùm trahendi aerem facultas infanti datur; tune enim sanguis è corde in arteriam, cuius est os in ventriculo cordis, compulsa, recta, quantum fieri potest, viā in pulmone influit, inde iterum per ductum vene pulmonarum in cor; ex quo fit, ut canales sanguinis, communicationi in fetus servientes, claudantur et arecentur.

Fieri tamen eas potest, ut canales illi intacti serventur; ex quo totum urinatorum miraculum, longiore tempori moram, interclusa respirandi facultate, trahentium, physici exponent. Neque nos probandum assumimus, Jonam ex illis urum fuisse, sed nihil esse in eâ re impossibile, si factum spectetur, nihil cum natura legibus pugnans, contendimus. Quangum, omnibus speciatim, fateam oportet, historiam, de quā modo, consuetas naturae leges separare, ut prodigium divinum agnoscere compellatur.

Plus nimis etiam aucta difficultas à tempore, quo Jonas in ventre ceti moratus est, videri potest. Fateremus quidem, expressis Scriptura verbis totum illud spatium ita definit: *Tribus diebus, et tribus noctibus,* Jon. 2, 4; sed annō idem et de tempore conditi seculi cadaveris Jesu Christi legimus? *Sicut fuit Jonas in ventre cetti tribus diebus, et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terra triduum diebus, et tribus noctibus,* Matth. 12, 40. Solo autem quatuor et triginta horarum circiter spatio in tumulto Filium Dei mansisse, ex eadem Scriptura scimus. Cur igitur non paria etiam de Jona suspicari licet? Sed nulla necessitate contrahere tempus cogimus; ubi enim demonstratum est, potuisse virum integrâ die illas detineri, potius triduum; utrumque enim sequū pronum Deo, qui omnia potest; magis enim et minus ei, qui omnia potest, sequū pronum reputandum est.

At enim à sapientia divina consilio alienum videbatur, ut prodigium nullâ necessitate impenderet. Esto: Deus prodigium electum sibi populum, et in angustia constitutum, in ipsius Ægyptiorum fauces servaverit; nulla tunc salutis reliqua via suppetebat. Nec invito etiam assentimur prodigo educendi aquas è silice, levantis scilicet in extremâ ardenti sita angusti Hebreis; quidni enim Deus virtutis sua brachium exserat, ubi nulla suppetunt naturalis opis adiuvia? Quid verò coget, Jonam immunem et tanto quidem prodigio servari? Nonne ille Deum in se, neglecto ejus mandato, concitaverat, ut criminis merito fluctibus seva tempestatis atque marini monstri iurius permitteretur? Nonne commodius fuisse, seu vim tempestatis cohære, seu navim ad littus compellere, postquam Jona respulit, quin tanto illum prodigi liberare? Potuit tandem alter loco illius propheta Niniven mitti. Sapientissimus rerum admis-

tator simpleissimi viis et compendiosissimi detectatur, ut timeri jure meritoque possit, ne, dum summa virtutis potentia commendanda suscipitur, ejus et sapientiae et providentiae labes aliqua inferatur.

Totum hujus argumenti vim sentire nos ultrò profitemur: sed aliud planè quam propositum convincit; cum illud velut immissum spiculum in adversarios ipsos ita torqueat valeamus. Historia Jonae, qualem describit sacra Scriptura, res est certissime auctoratis, certumque prodigium; Deus verò prodigis temere patrandis non detectatur. Habuit igitur, cur prodigium è occasione patraret. Nec sanè ita eius consilium nos latet, quin plura etiam assequanur. Quanquam autem idem consilium Dei scrutari refutatur, ita tamen de universâ hâc historiâ cogitandum est, ut Deus duplice adductus ratione ad prodigium crederet; primum ut Ninivitas ad penitentiam ducens futuri seculis sincera illos penitentia exemplum ponet. Quid autem hominibus persuadens valebat magis quam virum suadentes audire, qui post exactum in ventre cetti tridui spatium, in luminis auras divino prodigio evocante venit?

Alterum, quod Deum impellere ad prodigium poterat, illud est, ut novum oraculi genus de articulo nocte fidei longè maximo, nempe de resurrectione Iesu Christi, exhiberet; neque enim in dictis facilius Dei per prophetas praesentis temporis ratio tenenda est; nonnunquam illis futura, nempe Jesus Christus, exprimitur. Neque Scriptura semper omnia expicit, sive quæ historiam aliquam ab ea narrarente praecesserunt, sive quæ deinde consecuta sunt. Tametsi vero nihil aliud Deum ad eam rem impulsset, quām quod nos hacenus adduximus, satis id profecto habendum est, cur maximum omnipotentia sue prodigium in liberatione prophete exseret.

Hæc nos quidem Christiani, Scripturarum auctoritatem verentibus, nihilque nisi de ratione patrati miraculi ambigentibus. Qui verò eodem spiritu, quo Porphyrius, Julianus Apostata, et increduli quicunque, divinas historias de ridicule agentes, carum veritatem cavillis impetrant, his planè apud poetas, historicos et theologos paganorum multò hisce portentosiora tradi objicimus. Supra innumeros Herculem, in ventrem canis marini à Neptuno immisi inservient. Nec præterundens censemus metamorphoses omnes Jovis in taurum, cyenum, ignem, aurum, dentium anguis à Cadmo disseminatorum, in homines armatos exsiliunt. In rem venient fetum Baetochi femur, fetum Minervâ cerebrum Jovis. An haec omnia minorem fidem quam Jona factum exigunt? Quid porro non portentosum legas apud autores theogoniae sive geniture deorum, de Saturno, Jove, Baetochi, Vulcano, Neptuno, Hercule, Mercurio, ac de singulorum metamorphosis? Hæc planè et alia sexcenta, naturae vires superantia, pars sunt religionis paganorum.

Sed que, rogo, comparatio sanctitatis et gravitatis religionis, ac puritatis in divinis Scripturis ubiqui

regnantis, cum putidis, salacibus, turpibus, puerilibus, absurdis, criminosis, execrabilis, quibus libri ethni-
corum infercentur? Hoc tamen, quecumque demum fuerint, populus tradebatur credenda, ab auctoribus profanis scripta; quamquam nullam etiam apud pre-
fanos scripta illa sive sibi, sive auctorum merito fidem obnubent; fidei nonnisi ad orimen et licetiam animos impellant. Porrò tota fidei libris illis habebant ratio petitus ex Dei potentia, ex nihil impossibile. Cur igitur quidquid sacratissimum est in nostra religione, Deo auctore constitutu, iudicrio habebat et men-
dacio? Et cum turpibus credant, potestaque Dei uer-
saria defendant, eamdem viucentes non tribuant et ho-
nestis; alti S. Hieronymus in *Jonah* 2, 2.

Si ea quo in scriptis traduntur, apud Homerum, Hesiodum, Ovidium, Apollonium Thya-
neum, aliquum profanum theologum ethni legissent,
statim illi in argumentum religionis sue prodigium illud vertentes, magnificis verbis amplificaret. Au-
torum suorum testimonio freti, credunt quidquid in fabulis legitur de Arione, numinum favore pol-
lente, qui in mare à nouis pecunianis illius cupi-
tibus projectus, subeuntis Delphini dorso exceptus, incolumis ad littus deiectus est. Num vero cùm propheta Hebreus, gravis imprimit Scriptor et coevis, que sibi maxime conseruant, posteritati mandet, ejus narratio universa in dubium revocatur. Sed, alti S. Augustinus, epist. 102, n. 52: *Ita rideant scripturas nostras, dum per singulos dies raro paucioresque se videant, vel moriendo, vel credendo.*

Veterum nonnulli persiculam habuisse videntur,

DE NUMINIBUS PHOENICUM SIVE CHANANEORUM

Dissertatio.

Ubi de veteribus ethniis numinibus agendum suscipitur, plena ambiguitas, fabellis benignitatis via decurrentia est; nihil enim in eorum theologia, nisi densis obscuris tenebris, quiescit mysteriorum et verborum ambigibus obscurum, ut sacramenta illorum plenè detegi virx ac ne vix quidem possint. Hoc veterum ingenium fuit, ut fabula omnia infercent, alti Strabo, lib. 10. Non historia, non religio, non philosophia ab ea labe immuni. Quod malum in cunctis regnans, apud Orientales maximè obtinebat, gentem, si quia alia, fabularum, allegoriarum, comparacionum feracem. Ex quo sàepe oportissima efficietur veritatis à fabulis, cum de religione sive de eorum numinibus agendum est, discreto.

Eran quidem olim Phoenicibus, quorum nos theogiam explicare aggredimur (1), sincera historiarum

(1) Joseph., lib. 1 contra Apion., p. 142.

monumenta, unde plurima nostro argumento servientia derivari potuerunt. Sed omnia nostra estate interde-
rentur, illi exceptis rarissimis fragmentis, que apud Josephum servantur. Thaantus, quem *Egyptii Thoth* appellant, insignis sapientia laude apud Phoenices obtinens, in se olim suscepserat, teste Porphyrii apud Euseb., *Præpar.*, lib. 1, c. ult., p. 40, curam, pede-
strem genitilis sua theogiam, quam haec tenetem tem-
rant rudes vulgaresque homines, apud quos ejus de-
positum manserat, nobiliter in lucem transferendi. Post evolutas deinde plures aetas Deis *Sumeribus* una cum *Thoro* feminâ, cognomento *Chusarti*, allegoriis, quibus mysteria considerat Thaantus, amov-
erunt. Itac Porphyrius, cui gemina paulò ante ex San-
choniatone Eusebium tradidit, *Præpar.*, lib. 1, c.
ult. Ait enim, Thaantum Numina, variis induit figuris, quibus varie ipsorum doles representarentur, exhibuisse; nempe religionem Phoenicum, nudam

Jonam in ventre ceti obisse. *Pseudo-Athanasius* in QD, ad Antiochum, q. 6, ter obisse Prophetam testa-
tur: Primo Sarepta in domo matris sue, quam ipsi-
simam credit rituam, cuius alium, *Jonam* nemp, Elias ad vitam revocavit, 5 Reg. 17. II. In ventre ceti,
ubi, quantum ad homines, diem clausit. III. Cum in exitu
vite eurus absolvit. S. Hilarius in *Psalmi* 63, n. 6, ait:
*Imitator ille dominice mortis, et temporis Jonas, mari
mersus ceteo susceptus, non tam in mari se, quam in
inferno positum testatur.* Tandem auctor QD, ad Or-
thodoxos Quæst. 64, ita philosophatur: Si Jonas verè
diem non clausit, quomodo mortis Jesu Christi figura
exhibit? Si autem verè morte oppellit, quomodo
in ventre ceti prodigio servatus dicitur?

Sed hisce sibi oppositis soliū idem auctor respon-
det, dicens, in *Scripturis* non obitum quidem Jesu
cum prophete obitu comparari, neque hunc alterius
esse figuram in obitu, sed simili tempori spatio, quo
ills in ventre ceti, hunc in sepulcro detinunt esse.
Si verò Jonas reipù mortuus in ventre ceti, deinde
ad vitam revocatus fuisset, quid inter imaginem et
exemplar, inter Dianum et faunum, inter Jesus
et *Jonam* discriminis intercessisset? Opus fuit pro-
phetam in sinu piscis sepulture Jesu Christi præ-
suisse; sed illi virus è tunnulo, ubi mortuus jacuerat,
proprii virtute resurregere debuit; cum alter è ventre
ceti non nisi Domino viam aperiante agreebat;
Domino, inquam, qui iam inde ab eâ cœcta ex
eterno consilio suo, et ob nostra fidei confirmatio-
nem, disponebat. (CALMET.)

(CALMET.)

olim et simplicem, mysteriorum cœlum velatum,
augustiore, utpote rudium aspectu minus perquam,
reddidisse.

Septem fratres Cabiri, filii Sydee, adhibito etiam
fratre suo Esculapiu, scriptis mandarunt jussu Thaau-
ti totam hanc veterem theogiam, quam deinde il-
lis Thabionis, vetustissimus inter omnes religiosis
Phoenicis interpretes, simplicem meramque, cum
latis allegoris et fabellis ex rerum natura petuis, cor-
rupti, deformataque manus prophetarum, scera
Bacchi agentium ejusque ceremonias presidentum,
commissit. Ille pro eo, quo tenetibus, desiderio religi-
onis majestatem etiam atque etiam prorogandi, alias
fabellas addidicerat, totamque deinde fabulam ad
posteros transmisserunt. Ita comparata religio ad Gra-
cos transiit, qui nova veteribus miscentes, densas
ad teñebras theologie universe offuderunt, ut te-
trum chaos intutus videatur.

Sanchoniaton Beritimus, ut idem Eusebius loci
allegati, c. 9, tradit, ante beli Trojani tempora, re-
rum Phoenicium absolutam historiam meditans,
singulari urbis monumenta undique excusit,
consultisque pariter sacris commentariis, qui in tem-
plo servabantur, omnia coligit, qua proposito ser-
virent. Major tamen illi cura dirigenda ea quia Thaau-
ti scriptis mandaverat, persuasus, viro illi clarissimo
primum inventarum litterarum redactaramque scri-
psum historiam honorem esse tribandum. Neemo-
dicè proposito servire censuit, storia Ju-
daica, quam è monumentis Jerombalis sacerdotis Dei
Ieo repetit. Opus hoc Sanchoniaton Grace redditum
per Phœnem Biblium à Porphyrio laudatur, ex
quo ingentia qualia fragmenta in suum opus de Pra-
paratione evangelica, lib. 1, cap. ult., Eusebius trans-
latus. Totum Phœnicum theologie systema apud Por-
phyrii in hoc potissimum versatur.

Tetricus quidam, niger, agitatusque aer, flamme
quidam intimo commotus, et chao obscurnum et con-
fusum, rerum omnium principia suni. Cum enim fla-
men illud amore principiorum suorum incaesceret,
illis arcu devinctum, amplexu illi suo contigue
omnia produxit. Omnim primum genus est *Moth*
seu lumen, ex quo bruta animalia; denum ratione
utentia, quae *Zophia semin*, sive coli contemplatores,
appellari placuit. Tertiil prodierunt sol, luna, et astra.
Animalia ratione prædicta, subito veluti tonitru
quodam excitata, sese erigentia, gressus explicare super
terram et mare exorsa sunt. Primo ab illis coli cepe-
runt herbe et arbores tum precibus tum sacrificis,
neque enim dignius aliquid divinis honoribus angu-
stis illis mentibus occurrebat.

Ventus nomine *Copias*, et uxoris *Baxae nox*, genu-
erunt *Seculum* et *Primogenitum*, mortales ambos, à quibus
deinde effusi *Progenes* et *Generatio*, priores Phœni-
cie incolae. In magna aquarum genui manus ad Sol-
em extulerunt, ratu illi usque colo moderatorem, ap-
pellariisque prouinde *Belsamus*; id est, Domum
coeli, cumdum plane ac Joyem dati.

Seculo et *Primogenitum* liberi dati sunt *Lux*, *Ignis*, et

Flamma, homines planè mortales; et illi viceissimi
frequentes numero gigantes, quorum nomina monti-
bus quos tenuerunt indita sunt, ut *Litha*, *Antilibana*,
Casto, et *Brathio*. Ex gigantibus nati sunt *Memramus*
et *Hypuranus*, ex prostitutis quibusdam feminis geniti.
Hypuranus Tyri sedem habuit qui cum fratre *Uso*
non semel certavit. Porro *Uso* gemini erectis col-
lumis, quarum alteram *Igi*, alteram *Vento* conser-
vit, et sacrificio à sanguine animalium venatu cap-
itor edut. Insignis est. *Omnibus* his post fata
divini honores à posteris dati, consecratis corum me-
moris virgins, columnis et solemnis.

Ex genere *Hypuranis* post plura secula effusi sunt
Venator et *Piscator*, quibus venationis, et pescationis
inventio referenda est. Ex his gemini illi, inventores
fieri, ejusque in variis usus impendunt auctores;
horum primus *Chrysos* idem nomen ac *Vulcanus*, di-
ctus etiam *Diamichius*. Ex Vulcano duo item, *Artifex*
et *Terrenus*, è terra productus sive Indigena, incertum
nam quare. Ex his pariter gemini illi, *Ager*, et
Agricola, cui postremo sacrate imagines, et adicula
gestatoria ab juventutis tracta; alterorum utrius no-
men era *Vaganus* et *Titanes*. Par alterum ex his
postremis parentibus, *Utor* et *Magus*, agrestibus domi-
bus et grege utendis inventores. *Tau* et *Utori* et *Ma-
go* illi nati sunt *Misor* et *Syde*; id est, facile resol-
vens, et justus, salis adhibendi auctores.

Ex *Miso* natu *Thaatus*, quem *Egyptii Thoth*, Ale-
xandrinus *Thoth*, Greci *Mercurius* appellant. Ex Syde
geniti *Cabiri*, sive *Coribantes*, seu *Dissouri*, id est,
Castor et *Pollux*. Horum tempore natu *Elion*, nomen
Altissimus, et uxori illius *Beruth*; ex his verò *Caelus* et
Terra, de quorum nomine (ea erat puero elegan-
tia) appellate sunt calum, quod oculus intemur, et
totius quam incolimus. Cum paterni regni hereditati
Caelus adiuvasset, *Terra* sororem suam uxorem
duxit, quo conjugio quatuor nati sunt liberi, *Ilus* vel
Saturnus, *Betylus*, *Dagon* sive Deus frumenti, et *Atlas*.
Ilos è Terra uxore, alios verò genitū ex aliis uxoriibus
liberos; quam injuriam cum *Terra* ferre non posset,
post operatum injurias virum, à conjugio discessit.

Adoleseos in virum *Saturnus*, injuriam mati illa-
tum ultimus, bellum Cœlo pati indixit, adhibito in
societatem armorum *Mercurio Trismegistus*, quo à se-
cretis uteratur. *Saturnus* parentem habuerunt *Pro-
serpina* et *Minerea*, quarum prior adhuc puerilla immatu-
rato fato præcepta est. In bello cum *Saturnus* jure
armorum captam unam ex ejus concubinis, *Cœlo*
cum fetum, *Dagoni* fratri suo nupium tradidit. Quare
statim à conjugio ex eī genitus est *Demaroon*. Cum ve-
ro *Saturnus* suspectum sibi *Alaten* fratrem sum
haberet, captum alie humi defodit. Comites habuit
Saturnus sive *Ihs* viros nomine *Elom*, quasi diceret
Ilenses vel *Saturnianos*. Porro deus ille arma et fu-
rorum in familiam suam verit, suā manu jugulat *As-
sidi Sudit* et capite filie idem suo cœso.

Interim *Cœlos* solum vertere coactus, eum *Saturni*
presentiam non sustineret, submissis tribus puerili-
bus suis, *Astarte*, *Rheâ* et *Dione*, parricidium mo-